

УДК 351/354 : 338.48 (477)

БОНДАРЕНКО Ю.Г.^{1*}, КУЛИНЯК І.Я.^{2*}, ГВОЗДЬ М.Я.^{3*}

1* к.е.н., Кафедра менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна, e-mail: yulia.h.bondarenko@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0002-2363-7629

2* к.е.н., доцент, Кафедра менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна, e-mail: ihor.y.kulyniak@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0002-8135-4614

3* к.е.н., Кафедра менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна, e-mail: mariana.y.hvozd@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0001-7842-694X

РОЛЬ І ВПЛИВ ДЕРЖАВНИХ ВАЖЕЛІВ УПРАВЛІННЯ НА СФЕРУ ВІДПОЧИНКУ НАСЕЛЕННЯ В КРИЗОВІЙ СИТУАЦІЇ

Мета. Визначення впливу наслідків світової пандемії коронавірусу на відпочинкову сферу України, визначення ролі державних інституцій і їх впливу на формування і діяльність рекреаційно-туристичної сфери в посткарантинний період з проведенням одночасного дослідження зворотного зв'язку й аналізування ролі сфери відпочинку у кризовій ситуації та її вплив на населення та економічну політику держави. **Методика.** У статті використано методи теоретичного узагальнення із використанням елементів аналізу, синтезу, порівняння і систематизації. Для дослідження місця рекреації у житті населення України і ролі місцевих органів управління в організації відпочинкового простору у своїй територіальній громаді проведено соціологічне анкетне опитування 410 респондентів. Для формування висновків та рекомендацій застосовано метод логічного узагальнення та системного підходу. **Результати.** У статті аналізується актуальна проблема забезпечення відпочинку під час пандемії коронавірусу, яка стала основною проблемою усіх світових державних інституцій. Розкривається роль і вплив державної політики на сферу відпочинку у кризовій ситуації. Проаналізовано можливий вплив наслідків карантинних заходів на сферу відпочинку. Розглянуто можливість розроблення стратегії виходу з вимушених карантинних заходів і їх вплив на світову економіку, зокрема на економіку України через призму рекреаційно-туристичної сфери. Проведено опитування щодо місця рекреації у житті населення України і роль місцевих органів управління в організації відпочинкового простору у своїй територіальній громаді. Визначено вплив інституційного середовища на формування і діяльність рекреаційно-туристичної сфери України. Проаналізовано і описано алгоритм послідовного підвищення інвестиційної привабливості рекреаційно-туристичної сфери у системі державного управління в умовах кризової ситуації. **Практична значимість.** Запропоновано державні важелі управління щодо зменшення негативного впливу посткарантинних заходів на психоемоційний стан населення та рекомендовано розробляти стратегію з врахуванням створення рекреаційного простору та формування власного рекреаційно-туристичного продукту-послуги у кожній територіальній громаді нашої держави. Наведено рекомендації, які будуть корисними місцевим органам влади щодо організації рекреаційної діяльності у власній територіальній одиниці.

Ключові слова: державне управління; важелі державного управління; відпочинкова сфера; туризм; рекреація; рекреаційно-туристична сфера; пандемія коронавірусу

Постановка проблеми

Однією зі стратегічно важливих галузей економіки багатьох країн світу, яка забезпечує зростання зайнятості населення, підвищує рівень ВВП держави, сприяє соціальному та економічному розвитку суспільства, слугує фізичному і психоемоційному відновленню

індивіда, налагоджує масову комунікацію між державами і людьми тощо – є розвиток сфери туризму та рекреації. Однак, сьогоднішня змінилася під впливом пандемії коронавірусу. Наслідки даної хвороби у світі для економіки і соціальної сфери є ще недослідженими, а особливо, у сфері відпочинку, тому важливим є проаналізувати і передбачити вплив даних

наслідків на населення, на відпочинкову індустрію, передбачити їх взаємозв'язок і роль державної політики щодо виходу з можливої кризи і зменшенню її наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сьогодні відпочинкова сфера, зокрема туризм, є однією з найбільш привабливих і динамічних у своєму розвитку галузей економіки. Її місце і роль у світі досліджена та описана у працях багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема, таких як: В. Кифяк, В. Кравців, М. Мальська, П. Масляк, Н. Мироненко, І. Смаль, Н. Фоменко та ін. Однак, вплив наслідків світової пандемії, яка розпочалася в кінці 2019 року, є недостатньо дослідженим, особливо в напрямі впливу на розвиток сфери туризму та рекреації.

Формулювання цілей статті

Цілями даної статті є визначення впливу наслідків світової пандемії коронавірусу на відпочинкову сферу України, визначення ролі державних інституцій і їх впливу на формування і діяльність рекреаційно-туристичної сфери в посткарантинний період з проведенням одночасного дослідження зворотного зв'язку й аналізування ролі сфери відпочинку у кризовій ситуації та її вплив на населення та економічну політику держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розвиток туризму з кожним роком нарощує оберти та збільшує свою частку у світовому ВВП, при цьому створюючи все нові робочі місця, де кожне десяте робоче місце вже припадає на туристичну галузь. На початку 2020 року експерти ВТО прогнозували збільшення обороту в індустрії туризму на 3% щороку [14]. Причин для цього є багато: розвиток інформаційних та інноваційних технологій, що впливає на рівень розвитку світової інфраструктури; зростання вільного часу та кількості сімей середнього класу; зниження вартості транспортних послуг, у тому числі розвиток авіаперевезень, що сприяло зниженню цін на авіаквитки; постійне зростання попиту на відпочинок та враження від нього тощо. Можна припустити, що на сьогодні залишилася невелика частина людей у світі, які не користуються Інтернетом, смартфонами, пластиковими картками тощо –

речами, які стали невід'ємною частиною людства. Саме розвиток інформаційних та інноваційних технологій став інструментом для полегшення життєдіяльності суспільства у сьогоднішній, призвів до вивільнення часу у постійному круговому русі людини, чим дозволив створити нішу для дозвілля і відпочинку [19]. Таким чином, науково-технічний прогрес впливає на розвиток багатьох галузей економіки з одного боку, а з іншого – забезпечує постійне психологічне перевантаження людини, особливо працездатного віку. За цих умов саме туризм став своєрідним мостом, який дозволив зменшити нервово-емоційне навантаження на людину і одночасно забезпечує стабільне зростання ВВП держав, передусім у країнах, які дану галузь вибрали пріоритетним стратегічним напрямком власного розвитку [17; 18]. Отож, туризм з розряду розкоші перейшов у розряд необхідності відновити баланс психічного і фізичного здоров'я, змінивши поточний побут, який сприяє не лише релаксації і оздоровленню, а й розширенню світогляду індивіда через комунікування, подорож, ознайомлення з культурою, мистецтвом, історією та розвитком місцевості тощо, а це, у свою чергу, сприяє і стимулює розвиток туризму як галузі та збільшує темпи її зростання.

Сьогодні вносить свої корективи в життя світу, кожної людини, галузей економіки та туризму зокрема. На тлі світової пандемії і карантинних заходів відбуваються закриття кордонів, а це – зупинка транспортних потоків (експортно-імпорتنих операцій) як за межами країн, так і в середині неї, це зупинка виробництва та уповільнення майже повністю сфери послуг тощо. На думку експертів, світова економіка зазнає великих збитків [7], особливо, це буде відчутно через 3-6 місяців після закінчення карантину. Вимушені карантинні заходи, прийняті державами, у тій чи іншій мірі, вплинуть на призупинення темпів розвитку, зокрема промисловості, а от негативний ефект у сфері послуг, на думку авторів, принесе важчі наслідки і для відновлення потребуватиме доволі довгого періоду. Причинами цього, зокрема, стане різке зменшення доходів населення, масове безробіття, а це вплине на зниження купівельної спроможності, що, у свою чергу, сприятиме визначенню пріоритетності у виборі купівлі тих чи інших товарів і послуг. Це заставить багатьох

згадати, які товари відносяться до товарів першої необхідності.

Відтак є підстави стверджувати, що туризм як галузь, що пропагує тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання, зазнає найбільш негативних наслідків від пандемії коронавірусу, чим спричинить значні фінансові втрати у даній галузі за весь час її становлення та розвитку. Також негативно відобразиться на сфері туризму політична нестабільність, нестабільність фінансового сектору, у тому числі валютних ринків, масове поступове зростання цін на товари першої необхідності з можливим їх дефіцитом тощо. Назагал, це невтішні перспективи, які можуть мати безпосередньо негативний вплив на розвиток світового масового туризму.

Втім, прогнозована виробничо-промислова криза та криза в сфері послуг, яка на сьогодні спричинена пандемією коронавірусу, на думку авторів, має можливість стати поштовхом для знаходження нових ніш і зайняття їх. Оскільки, як показують спостереження [16], через зупинку промисловості і в деякій мірі «масово-виробничого життя планети», у світі почав відновлюватися рівень екологічної безпеки. Так, наприклад, з космосу роблять аерознімки планети до і під час коронавірусу, де чітко прослідковуються значні зміни в атмосфері землі, спостерігається очищення водойм, каналів (приклад Венеції) тощо. Ці зміни значною мірою будуть позитивно впливати на розвиток туризму як явища і як галузі в майбутньому, при умові проведення ґрунтового аналізу і, як наслідок, формування новітньої стратегії розвитку світової економіки в рамках сталого розвитку.

В Україні туризм займає значну частку в доходах держави, зокрема в деяких її областях, таких як: Львівська, Київська, Одеська, Дніпропетровська, Івано-Франківська [4; 5]. Втім, статистика щодо внутрішнього туризму за останні роки значно скоротилася на протигагу розвитку зовнішнього туризму. Наші співвітчизники почали надавати більшу перевагу відпочинку за межами України, на що вплинула якість запропонованого туристичного продукту і його вартість [1]. Очікувано, що під впливом пандемії коронавірусу, саме розвиток такого напрямку як зовнішній туризм найбільше зазнає збитків. Ось тому важливо сформувані власний український конкурентоспроможний туристичний продукт, який би враховував

наслідки психоемоційного виснаження населення з одного боку, та фінансово-економічної кризи – з іншого, яка настане після закінчення карантинних заходів, запроваджених державою.

Якщо для запобігання фінансово-економічної кризи уряд повинен розробити відповідні механізми для зменшення її руйнівних наслідків, то для відновлення психоемоційного рівня населення необхідно створити умови, які повинні стати катализатором змін у відпочинковій сфері економіки України загалом. Таким чином, важливим є попередньо з'ясувати, які фактори мають безпосередній вплив на відновлення психоемоційного рівня населення.

На думку авторів, замкнений простір – це небезпечний фактор розвитку психоемоційної втоми, яка поглиблюється достатньо довгим перебуванням в одному й тому ж просторі проживання. Сьогоднішня ситуація в Україні і у світі сприяє розвитку психоемоційної втоми суспільства, тому основним завданням державної влади є допомога під час виходу з кризи малому і середньому бізнесу, який є фундаментом ефективного розвитку відпочинкової сфери і безпосередньо одночасно залежить і впливає на інші галузі економіки держави.

Отже, створення умов для ефективного функціонування економічних суб'єктів, зокрема ринкової системи сфери відпочинку – держава допомагає створенню відпочинкового середовища для відновлення психоемоційного рівня власного населення. Окрім того, що державні інституції сприятимуть розвитку малого і середнього відпочинково-дозвільного бізнесу, вони також сприятимуть відновленню психоемоційного рівня людини, зокрема працездатного населення держави. Це круговий зв'язок, який можливий лише при варіанті створення відповідних умов з боку державних інституцій.

Регіон завдяки розвитку підприємництва зможе привабити клієнтів, чим збагатить територію не тільки скоротивши рівень безробіття, але поповнить свій бюджет, чим створить добробут для населення, забезпечить виконання соціальних програм. Військові дії, які проходять на теренах нашої держави, відгомін Чорнобиля, навпаки повинні стимулювати розвиток санаторної справи і наявність рекреаційних ресурсів, якими вдосталь володіє Україна, можуть лише

сприяти швидкому їх зростанню і перетворенню нашої держави на мекку рекреаційної сфери [3, с. 12].

Створення привабливих умов для розвитку туристичної та рекреаційної привабливості території повинно стати однією з основних функцій державних інституцій. Це сприятиме створенню бізнесової культури щодо виготовлення високої якості конкурентного, власного відпочинково-дозвільного простору та продукту і, відповідно, його реалізація на українському ринку послуг – це з одного боку, а з іншого – це сприятиме створенню громадянської свідомості щодо потреби в споживанні власного рекреаційно-туристичного продукту-послуги [11].

Отож, сприятливі умови – це сформовані та прописані у законодавчо-нормативних документах чіткі та прозорі правила, закони, нормативні документи щодо ведення бізнесу з окресленими правами, обов'язками і заборонами, які допомагають визначити відносини між державними інституціями, бізнесом (інвесторами) та суспільством (громадою), які спрямовані на полегшення взаємодії між вище названими сторонами. Це сприятиме створенню умов для організованого та ефективного розвитку сфери відпочинку і дозвілля та інших видів рекреаційно-туристичної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони природно-заповідних об'єктів та для забезпечення попиту рекреантів на загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок тощо, і для формування у рекреантів і місцевих мешканців громадської свідомості, екологічної культури споживання власного рекреаційно-туристичного продукту-послуги. Реалізація створених попередньо привабливих умов забезпечить зростання робочих місць, поповнення фінансових надходжень до місцевих і державного бюджетів, сприятиме відновленню психофізичного та емоційного стану населення, сприятиме активізації малого і середнього бізнесу тощо.

Очевидно, що метою створення відпочинкової індустрії є необхідність задоволення рекреаційних потреб населення та визначення ролі і впливу державних інституцій на даний процес. Підтвердженням цього є дослідження науковців з університету штату Орегон, які довели зв'язок між проведенням вільного часу на природі, на свіжому повітрі і покращенням емоційного

стану людини. У даному експерименті взяло участь близько 4500 осіб, які оцінили зв'язок між позитивними емоціями в житті і їх зв'язок з навколишнім середовищем. Оцінку провели за 13-ма пунктами. До уваги брали наявність доступу до природних ресурсів, ефективність зняття стресу на природі, довіру до влади, однією з функцій якої є відповідальність за охорону навколишнього середовища регіону. У результаті опитування було з'ясовано, що більшість запропонованих факторів позитивно впливають на емоційний стан людини. Окрім того, значна частина опитаних характеризує «Довіра до проведеної в регіоні екологічної політики» поставили на вищу сходинку з одночасною можливістю звичайних громадян впливати на рішення, які приймають у даному регіоні. Дане опитування дозволило вивчити ставлення населення декількох міст до діяльності місцевих органів влади щодо ролі в організації рекреаційної діяльності у їхньому регіоні. Такий вид опитування використовується, зазвичай, коли інші джерела інформації не дають чіткої відповіді на відповідні запитання у процесі проведення дослідження, та коли необхідно отримати інформацію з першоджерела [6].

Безумовно, населення у нашому дослідженні є першоджерелом, оскільки саме воно є основним споживачем рекреаційно-туристичного продукту-послуги. Відтак є підстави провести власне опитування населення областей України, щоб з'ясувати місце і роль відпочинку у їх житті, його вплив на самопочуття, працездатність, здоров'я тощо, чи створені достатні умови, та чи володіють вони достатніми ресурсами, часом для організації цього відпочинку. Дане опитування допомогло оцінити важливість сфери відпочинку, розробити і надати рекомендації місцевим органам влади щодо потреби організації відповідного рекреаційного простору для своїх громад або вибору рекреаційного напряму розвитку пріоритетним.

Отож, були сформульовані запитання, які були попередньо створені на платформі електронної пошти Gmail у розділі Google Form та розміщені у соціальних мережах. Загалом було опитано 410 осіб. Анкета містить 13 запитань. Анкетування проводилось протягом серпня 2019 р. до лютого 2020 р. Дана вибірка є не достатньою для формування нормативно-правових документів державними органами влади, але

достатньою для рекомендацій місцевим органам влади щодо організації рекреаційної діяльності у власній територіальній одиниці.

Зведені результати соціологічного опитування респондентів подано у табл. 1.

Таблиця 1

Зведені результати соціологічного опитування респондентів по Україні

Джерело: складено та розраховано авторами

№ з/п	Питання	Варіанти відповідей	Відсоток відповідей, %
1.	«ВІДПОЧИНОК» для Вас – це проведення Вашого вільного часу?	У межах населеного пункту, в якому Ви проживаєте та поблизу нього, у т.ч. прогулянки	10,7
		За межами населеного пункту, в якому Ви проживаєте	8,8
		Все вище перелічене	44,4
		За межами населеного пункту, в якому Ви проживаєте, у т.ч. за кордоном	36,1
2.	Якою повинна бути тривалість Вашої відпустки для достатнього відновлення Ваших морально-фізичних сил?	Короткотривала (декілька разів на рік, до двох тижнів)	86,1
		Довготривала (раз на рік)	13,9
3.	Як часто Ви «ВІДПОЧИВАЄТЕ»?	Щоденно (після робочого дня)	14,0
		Вихідні (субота, неділя)	44,0
		Відпустка	42,0
4.	Якому типу «ВІДПОЧИНКУ» Ви надаєте перевагу? (можливо обирати декілька пріоритетних напрямів)	Пасивний (домашній, лежачи на канапі)	26,6
		Санаторно-лікувальний	16,6
		Спортивний	22,2
		Розважальний (розважальні центри, нічні клуби, ресторани, кав'ярні тощо)	32,2
		Пізнавальний (екскурсійний тощо)	54,9
		Культурний (театри, кіно, бібліотеки тощо)	34,4
5.	Яку частку місячного доходу Ви витрачаєте на «ВІДПОЧИНОК»?	Менше 10%	21
		11%-20%	32,7
		21%-30%	24,4
		31%-40%	9,5
		Більше 41%	12,4
6.	Чи відпочивали Ви коли-небудь у санаторіях, пансіонатах, де проводилися будь-які лікувальні, оздоровчі процедури?	Один раз	29
		Від 2 до 5 разів	20
		Більше 5 разів	7,3
		Жодного разу	43,7

розрив таблиці 1

7.	Який, на Вашу думку, напрям розвитку сфери «ВІДПОЧИНКУ» сприятиме покращенню ситуації за місцем постійного Вашого проживання? Прошу розставити запропоновані варіанти за пріоритетністю: перший – найвищий рівень пріоритетності, тоді як останній – найнижчий.	Організація <u>заходів</u> культурно-просвітницького, спортивного характеру: концерти, руханки, спортивно-інтелектуальні змагання, вистави тощо	1 місце
		Розвиток <u>інфраструктури культурно-пізнавального напрямку</u> діяльності (бібліотеки, музеї, театри, культурно-освітні установи для організації дозвілля населення тощо)	2 місце
		Розвиток <u>інфраструктури садово-паркового господарства</u> (парки, сквери тощо)	3 місце
		Розвиток <u>інфраструктури спортивного напрямку</u> (облаштування і будівництво майданчиків, спортивних комплексів, велосипедних доріжок тощо)	4 місце
		Розвиток <u>інфраструктури розважальної індустрії</u> (більярд, боулінг, нічні клуби тощо)	5 місце
		Розвиток <u>інфраструктури грально-азартного бізнесу</u>	6 місце
8.	Чи належить до обов'язків місцевих органів влади організація «ВІДПОЧИНКУ» і «ДОЗВІЛЛЯ» для населення свого регіону?	Так	49,5
		Ні	3,0
		Частково	44,9
		За це повинен відповідати бізнес	2,6
9.	Дайте оцінку роботі місцевих органів влади в організації відпочинку за Вашим постійним місцем проживання за 5-ти бальною шкалою:	5 балів – дуже добре	3,9
		4 балів	19
		3 балів	37,6
		2 балів	24,6
		1 бал – погано	14,9
10.	В якому регіоні України Ви проживаєте?	Західний регіон	66
		Східний регіон	7
		Північний регіон	20
		Південний регіон	4
		Центр	3
11.	Рекреація для Вас – це?	Лише санаторно-курортне лікування	8,8
		Те саме, що туризм	3,6
		Ширше поняття, ніж туризм	22,0
		Відпочинок, відновлення сил людини поза домом	65,6
12.	Ваша стать	Чоловіча	27,4
		Жіноча	72,6
13.	Вкажіть Ваш вік	16-25 років	42,4
		26-40 років	33,8
		41-55 років	21,3
		Старше 55 років	2,5

Відповідь на перше запитання дало змогу побачити, що 64% респондентів віддає перевагу відпочинку на території України і лише 36% висловила ймовірність відпочивати за кордоном. Цікавим у дослідженні були 11% респондентів, які з запропонованих варіантів спеціально обрали відповідь щодо проведення вільного часу на території населеного пункту. Дані результати свідчать про незаперечний інтерес населення до відпочинку на території постійного місця проживання та поблизу неї. Вибірка респондентів щодо тривалості відпустки показала, що більша половина населення віддає перевагу короткотривалій відпустці. Це пояснюється тим, що 21 століття називають століттям розвитку НТП, де з кожним роком зростає темп життя і, як наслідок, відбувається постійна втрата психофізичних та моральних сил людини.

Наступне *третє запитання розкриває, як часто ми відпочиваємо*. Найменша кількість респондентів, а це 14%, знаходять вільний час на щоденний відпочинок після робочого дня. Решта відповідей поділилася майже навпіл: 44% респондентів виділяють час на відпочинок у вихідні (субота і неділя), а решта 42% лише знаходять час у відпустку. Ця статистика підтверджує висновок попереднього питання і свідчить про важливість обов'язкового створення та облаштування відпочинкового простору у кожному населеному пункті або у відповідно відведених для цього місцях.

На четверте запитання було надано можливість респондентам обирати з наведених відповідей той тип відпочинку, який найбільше йому властивий. Отож, ранжувавши відповіді, було отримано такий варіант. Найбільша кількість респондентів з великим відривом обрала виїзд на природу. Найменшу перевагу віддають респонденти санаторно-лікувальному відпочинку, відпочинку «на канані» та, втім дивним видався низький результат щодо спортивного відпочинку.

Безумовно, запитання щодо *частки місячного доходу, яка витрачається на відпочинок*, фактично відображає рівень доходів респондентів, оскільки відпочинок відноситься до категорії необов'язкових витрат, якими переважно нехтує населення, віддаючи перевагу витратам, які відносяться до задоволення первинних потреб.

Запитання щодо *відпочинку у санаторіях* було поставлено з метою проаналізувати

привабливість санаторно-курортного лікування та оцінити потребу в санаторно-курортному лікуванні, що є свідченням потреби та довіри населення до лікувальних та оздоровчих установ нашої держави. Однак, більшість респондентів, що становить 44%, жодного разу не відпочивали у закладах такого типу, хоча, власне кажучи, дана структура свідчить, що більшою мірою результат відображає вікову структуру респондентів, оскільки більше 70% опитаних респондентів є віком до 40 років. Нажаль, традиційно високий попит у європейських країнах на оздоровчий відпочинок у нашій державі займає незначну частку у переважній більшості через високу цінову політику у поєднанні з невисокою якістю наданих послуг.

Важливим є восьме запитання, оскільки виявить роль та важливість, з точки зору громади, важелів державного управління на сферу відпочинку. Отож, можна впевнено стверджувати, що 95% опитаних вважають місцеві органи влади відповідальними за забезпечення належних умов відпочинку для населення, яке проживає на території їх повноважень. Важливість *оцінки роботи місцевих органів влади в організації відпочинку* вказала, що найбільша кількість респондентів – 38% – оцінило роботу місцевих органів у «3 бали», а в «1 бал», відповідно найбільш незадоволеними, виявилось 15% опитаних. Дана вибірка свідчить про те, що загальна більшість респондентів схвально відгукується про роботу місцевих органів, що є вагомим підтвердженням ролі органів влади у забезпеченні привабливими умовами відпочинку свої громадян.

Важливим питанням даного дослідження є *запитання, чим для вас є рекреація*. Оскільки, на законодавчому рівні не є закріпленим дане поняття і у науковій літературі точаться дискусії щодо концептуально-понятійної різниці між термінами «туризм» та «рекреація». Отож, як видно із результатів даного опитування, левову частку, а це 66% респондентів, «рекреацію» розуміють як «Відпочинок, відновлення сил людини поза домом», ширшим за туризм вважають 22%, «рекреація» асоціюється з санаторно-курортним лікуванням у 9% і лише 4% – відносять рекреацію до туризму. Даний результат свідчить, про достатньо високий

рівень обізнаності населення щодо розуміння терміну «рекреація», а це 88% опитаних.

Що ж до запитання про регіон проживання, то більшість 55% респондентів є представниками Львівської області, 15% опитаних проживає у Київській області. Зокрема вибірка 14 областей представлена у межах від 1% до 5%. Що ж до решти 8 областей, вибірка не перевищила 1%. Для нагляднішого аналізу автор об'єднав області у регіони. Загалом, Західний регіон України був найбільш активним 66,0%, Східний – 7,0%, Північний – 20,0%, Південний – 4,0% та відповідно Центр – 3,0%.

Проведене опитування у період 2019 - 2020 рр., яке проходило у доволі стабільній фазі економічного розвитку України, дозволяє зробити висновки, що населення вбачає місцеві органи влади відповідальними за створення привабливих умов розвитку сфери відпочинку на власній територіальній одиниці. Безумовно, пандемія внесла свої корективи, як в економічний, так і в соціальний розвиток світу, зокрема України і, на перший погляд, у сьогоднішній ситуації у державних інституцій є більш нагальні проблеми, аніж створення відповідних умов для відновлення психоемоційного і фізичного здоров'я населення. Однак, якщо взяти до уваги дослідження соціологів, психологів про вплив наслідків карантинних заходів на українців, то вони, провівши опитування, виявили ознаки депресії, тривожності, паніки, втоми, розладів сну [10], які помітно зростають з продовженням карантину з однієї сторони, та, якщо пов'язати з роботами українського економіста, зі світовим ім'ям М. Туган-Барановського, який стверджував, що відновлення психоемоційного та фізичного стану працюючої частини населення держави безпосередньо впливає на зростання продуктивності праці, від якої залежить збільшення прибутку підприємств, а відтоді і зростання заробітної плати цієї ж працюючої частини населення держави. У продовження цього, вчений довів, що зі зростанням прибутку може зростати також і заробітна плата, а відповідно – доходи держави, та поєднав вище наведене положення з теорією кризи, яке дозволило йому не лише показати закономірності виникнення криз, але й їхнього подолання завдяки активізації інвестиційної та соціальної політики держави.

Останнє також відповідає ключовій думці

А. Вагнера щодо необхідності участі фінансів держави у регулюванні процесів відтворення в економіці країни, що одночасно забезпечує рух доходів громадян і зміну рівня їх добробуту [15].

Отже, беручи до уваги вище сказане, можемо стверджувати, що збільшення фінансових можливостей держави на пряму залежить від активізації інвестиційної діяльності, яка не може обійтися без поживлення бізнесу, а він безпосередньо залежить від працездатного населення держави, а його працездатність базується на фізичному та психоемоційному здоров'ї. Окрім того, якщо розглянути детальніше сферу відпочинку, то ми побачимо, що вона складається з підприємств малого і середнього бізнесу, які співпрацюють з підприємствами, представленими дотичними галузями економіки, і які розмежовуються класифікатором видів економічної діяльності України (КВЕД). Отож, є всі підстави вважати, що першочерговим завданням державної і місцевої влади є проведення ґрунтового аналізу для розроблення інструментарію щодо підтримання або виходу з фінансової, соціальної, промислової кризи держави і її регіонів після закінчення всержавного карантину, де у продуманому покроковому плані повинно бути закладено заходи щодо відновлення психоемоційного стану населення та активізації бізнесу через формування привабливого інвестиційного середовища.

Отож, завданням державних інституцій є створення привабливих умов для діяльності і розвитку бізнесового середовища, у тому числі для підприємств, які працюють у сфері відпочинку. Однак, не всі регіони України в пріоритеті власного економічного розвитку повинні ставити туристично-рекреаційну сферу, але всі повинні поставити створення відпочинкового простору, тобто рекреаційного для кожної територіальної громади у своєму регіоні. Це дозволить після закінчення карантину допомогти населенню безпосередньо кожної територіальної громади на власній території організувати свій відпочинковий простір для відновлення психоемоційного стану населення. Для цього державним органам необхідно розробити механізм, дія якого б ґрунтувалася на системній взаємодії складових внутрішнього та зовнішнього середовища, в основі якого лежать мотиваційні чинники, набір факторів,

інструментів, процесів для досягнення позитивного ефекту. Це дозволило б визначити пріоритетність розвитку кожної області України, її сильні та слабкі сторони, на основі чого кожна область змогла б розробити стратегічний план розвитку рекреаційного простору на своїй території з врахування кризових умов, що склалися (надання допомоги, пільг, субсидування, відстрочок платежів, оподаткування тощо).

Розроблення стратегії є однією з першочергових завдань ефективного функціонування будь-якого об'єкта, території, особливо в умовах нестабільного внутрішнього середовища [8]. Саме загроза пандемії, а особливо її наслідки, змушують розробити загальнодержавну дієву стратегію для пошуків шляхів виходу з кризи, як економічної, так і соціальної. Кожна держава, виходячи зі свого фінансово-економічного становища, менталітету тощо входила в кризу і буде розробляти свій план виходу. Державні інституції України також при розробці власного стратегічного плану виходу з карантинних заходів повинні ґрунтуватися не лише на досвіді інших країн, але й враховувати свої сильні сторони у поєднанні з можливостями. Посткарантинний етап дозволяє на основі проведеного SWOT-аналізу перезапустити економічні, соціальні, екологічні процеси в державі в її регіонах, враховуючи новітні методи державного управління, інноваційні технології, фінансово-кредитні інструменти тощо.

Що ж до регіонів, то у кожного регіону повинна бути або вже є розроблена стратегія розвитку території, яка повинна також ґрунтуватися на SWOT-аналізі і повинна передбачати розвиток рекреаційного простору на своїй території [12; 13]. Оскільки, саме SWOT-аналіз передбачає глибокий аналіз сильних і слабких сторін території, усіх видів ресурсів, можливостей розвитку та зовнішніх загроз. На основі SWOT-аналізу визначаються стратегічні напрямки розвитку кожної області, враховуються можливі засоби її реалізації, виконавців та часові межі. Стратегія розвитку певної території повинна базуватися на громадській думці, яка визначається на громадських слуханнях мешканців даної території і є початковим етапом формування стратегії. Громадська думка є основою легалізації вже розробленої стратегії. Формування стратегії передбачає розроблення місії, стратегічних цілей,

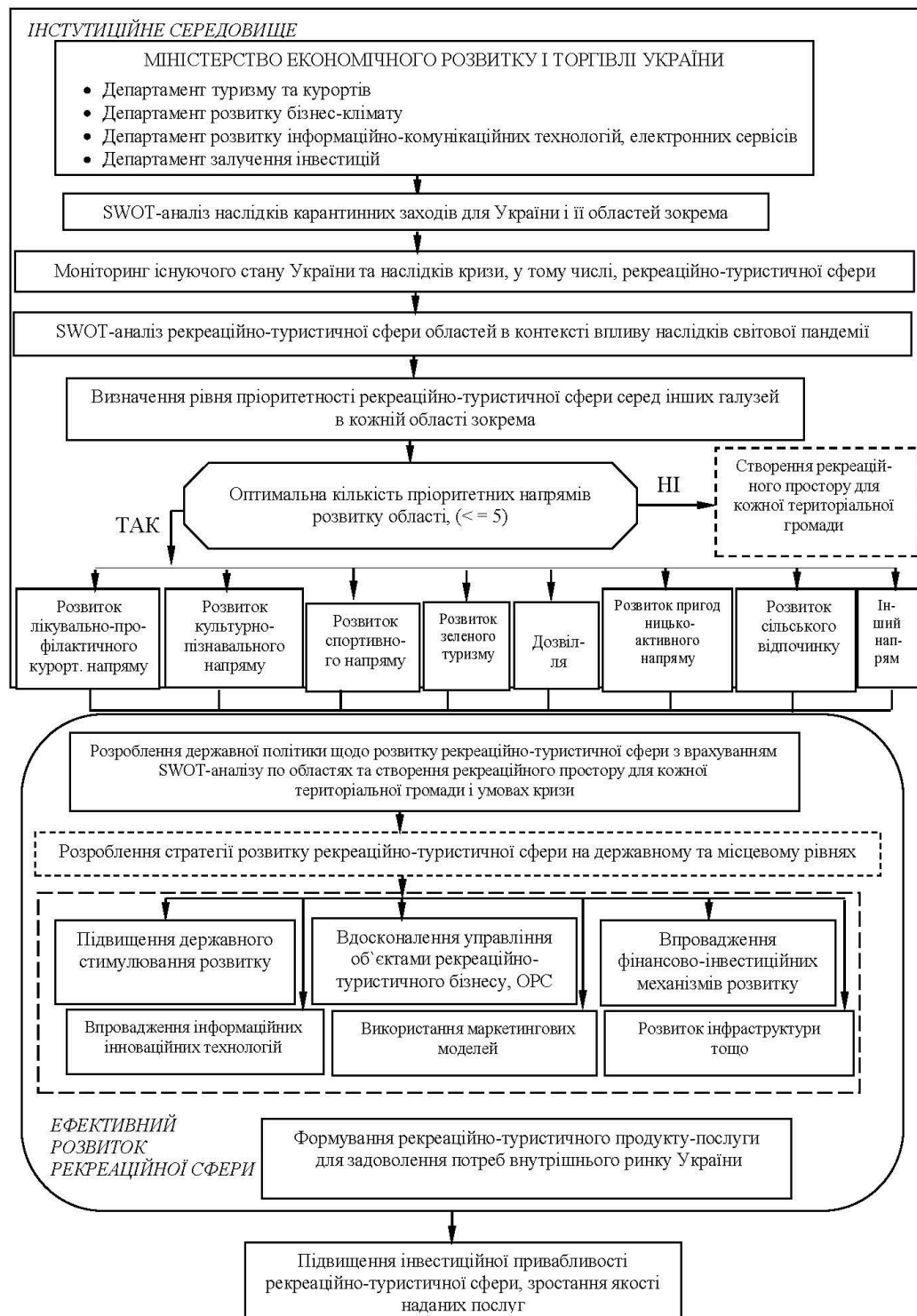
операційних завдань, проведення SWOT-аналізу тих напрямків розвитку території, які обрали попередньо на громадських слуханнях.

Сьогодення – це розвиток цифрових технологій і карантинні заходи є можливістю провести онлайн-опитування власних громадян, не виходячи з дому, та на основі отриманих результатів сформуванню стратегічного плану розвитку своєї території. Прикладом такого опитування є вище описане дослідження.

Обов'язковим етапом розробки стратегії є проведення SWOT-аналізу території, що в тому числі включає реальну оцінку ресурсної бази території та дозволяє визначити пріоритетність розвитку туристично-рекреаційної сфери. Для ефективного розвитку території прийнято обирати не більше п'яти стратегічних напрямків розвитку.

Отже, якщо розвиток туристично-рекреаційної сфери є пріоритетним та забезпечений відповідними для цього розвитку ресурсами, тоді необхідно розробити механізм реалізації даного стратегічного напрямку. Реалізація стратегічного пріоритету розвитку рекреаційно-туристичної сфери повинна не суперечити стратегії вищого рівня (обласній чи регіональній) та бути в межах державної стратегії, яку прийняв КМУ Розпорядженням від 16 березня 2017 р. № 168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [9]. На рис. 1 зображено послідовність підвищення інвестиційної привабливості рекреаційно-туристичної сфери у системі державного управління, що дозволяє створити передумови для побудови економічної моделі даного середовища на основі визначених попередньо критеріїв, які сприятимуть його розвитку та можуть бути об'єктами дослідження та враховують наслідки карантинних заходів, які запроваджено в Україні.

Важливим етапом підвищення привабливості рекреаційно-туристичної сфери є постійний моніторинг і його врахування для регулювання стратегії. Моніторинг рекреаційного середовища полягає у спостереженні з певною частотою характерних для туристично-рекреаційної сфери статистичних показників та їх динаміку, і на основі проведення їх аналізу – визначення необхідних змін у політиці розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Рис. 1. Послідовність підвищення інвестиційної привабливості рекреаційно-туристичної сфери у системі державного управління в кризовій ситуації

Джерело: розроблено авторами

Моніторинг надає можливість проведення системного спостереження, дозволяє прогнозувати розвиток рекреації та туризму в областях та й у державі загалом, реально спостерігати за конкретними результатами та дієво впливати і реагувати на них. Також важливим кроком, згідно рис. 1, є визначення рівня пріоритетності рекреаційно-туристичної галузі серед інших галузей в кожному регіоні зокрема.

Цей крок допоможе виокремити рекреаційно-туристичну сферу, дозволить областям визначитися зі своїми сильними сторонами і працювати у напрямі їх розвитку. На практиці не доцільно розробляти більше п'яти пріоритетів розвитку регіону, якщо буде більше, тоді інвестиційні кошти розпоршуватимуться, чим зашкодять ефективному розвитку області, тобто необхідно раціонально використовувати інвестиційні ресурси задля ефективного розвитку держави та підвищення рівня життя населення [2, с. 91]. Важливим моментом є умова для тих випадків, коли туристично-рекреаційна сфера не входить у пріоритетний напрям розвитку. Для цього пропонується окремий шлях розвитку даного напрямку у життєдіяльності тих областей, оскільки рекреація – це фізіологічна потреба людини, незадоволення якої протягом довготривалого періоду призводить до фізичного та морального виснаження особистості, тому саме рекреація повинна стати невід'ємною частиною життя громади, яку в повній мірі повинна забезпечити місцева влада, незалежно від рівня пріоритетності.

Висновки

Таким чином, криза, спричинена світовою пандемією коронавірусу та вимушеними карантинними заходами, ймовірно призведе до фінансової нестабільності, збільшення рівня безробіття, соціально-економічної нестабільності – з боку економіки та психоемоційного вигорання населення, особливо населення працездатного віку.

Отже, за таких умов державні інституції повинні розробити механізми, які б увійшли в стратегічний план виходу з кризи економіки і соціальної сфери держави. Такий стратегічний план повинен базуватися на сприятливому ґрунті, яким є, на думку авторів, привабливі умови розвитку бізнесу та активізації інвестиційних процесів. До таких умов, які описувалися вище у статті, хотілося б ще додати «задоволене» населення, якому вкрай необхідний власний рекреаційний простір, а це, у першу чергу, розвиток власної відпочинкової індустрії, яка б дозволила подорожувати населенню на коротші відстані. Це дозволить здешевити рекреаційно-туристичний продукт-послугу і одночасно забезпечити можливість за теперішніх умов його споживати. Саме скорочення відстані, раціональне використання ресурсів, екологічна свідомість, громадянська культура, зростання якості – дозволить сформувати конкурентоспроможний рекреаційно-туристичний продукт-послугу, враховуючи специфіку кожної місцевості України, її мальовничих кутків.

Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що важливим етапом є підвищення державного стимулювання розвитку, вдосконалення управління об'єктами рекреаційно-туристичного бізнесу, впровадження фінансово-інвестиційних механізмів розвитку, впровадження інформаційних технологій, розвиток комплексної інфраструктури, особливо – це є актуальним в умовах посткарантинного періоду. Це сприятиме формуванню рекреаційно-туристичного продукту-послуги, зростанню попиту на рекреаційні послуги, чим активізує пропозицію щодо задоволення потреби у відпочинку та підвищить рівень якості надання даних послуг, що позначиться на ефективному розвитку туристично-рекреаційної сфери загалом і пожвавить інвестиційні процеси у бізнесовому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус С. В. Управління якістю надання туристичних послуг у містах Західного та Східного регіону України / С. В. Білоус, І. С. Пурська, І. С. Дашковська. // Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки.. – 2018. – №141. – С. 52–63.
2. Бондаренко Ю. Г. Підвищення ефективності державного управління в інвестиційній діяльності / Ю. Г. Бондаренко. // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №10. – С. 89–94.

3. Бондаренко Ю. Г. Оцінювання діяльності колективних засобів розміщення як організації рекреаційної сфери / Ю. Г. Бондаренко, І. Я. Кулиняк. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми економіки та управління. – 2018. – №897(2). – С. 3–15.
4. Зайчук К. Аналіз рейтингування соціально-економічної активності західного регіонального туристичного ринку. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2019. № 4. С. 149-156.
5. Коцаба В.Ю., Штерма Т.В. Особливості ведення туристичного бізнесу в західноукраїнському регіоні. Збірник наукових праць [Буковинського університету]. Економічні науки. 2017. Вип. 13. С. 64-69.
6. Коцан І.Я., Ложкін Г.В., Мушкевич М.І.. Психологія здоров'я людини. Навчальний посібник. Луцьк: РВВ "Вежа", 2011. 430 с.
7. Петрашко І. Наслідки впливу коронавірусу на економіку зможемо оцінити за кілька місяців (17.03.2020). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2898084-naslidki-vplivu-koronavirusu-na-ekonomiku-zmozemo-ociniti-za-kilka-misaciv-ministr.html>.
8. Пирог О.В., Шпак Н.О., Романишин М.І. Економічна стабільність суб'єктів господарювання в умовах хаотичного розвитку національної економіки України: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2015. 288 с.
9. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 168-р від 16 березня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.
10. Психоемоційний стан на карантині: всі тривожаться, у молоді – ознаки депресії (8.04.2020). URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/8/7247052>.
11. Савіцька О.П., Савіцька Н.В., Кулиняк І.Я. Формування туристичної привабливості території. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2012. Вип. 22.15. С. 148-154.
12. Слободянюк Н.О. Інвестиційні стратегії державно-приватного партнерства на основі SWOT- та PEST-аналізу. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 7. С. 58-62.
13. Тосько Р.Р., Новікова А.В. Застосування методики swot-аналізу для формування стратегії зміцнення національної безпеки в сфері державної безпеки. Молодий вчений. 2016. № 4. С. 337-340.
14. Чжан Цзин. Всемирный день туризма: как использование новых технологий может изменить туризм (27.09.2018). URL: <https://news.un.org/ru/story/2018/09/1339292>.
15. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. [та ін.]. Теорія фінансів: підручник; за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Київ: ЦУЛ, 2010. 576 с.
16. Ярликова О. Коронавірус та екологія: неочікувані наслідки епідемії (11.03.2020). URL: <https://rubryka.com/article/koronavirus-ta-ekologiya>.
17. Leith C. (2020). Tourism trends: lifestyle developments and the links to solo tourism. Journal of Tourism Futures, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JTF-11-2019-0126>.
18. Panfilov A.V. and Vernikova V.D. (2020). Global development trends in organization of tourist and recreational areas. IOP Conf. Ser.: Mater. Sci. Eng. 775 012029. DOI: 10.1088/1757-899X/775/1/012029.
19. Wu W. (2020) Analysis of Digital Tourism, Virtual Tourism and Wisdom Tourism. In: Xu Z., Parizi R., Hammoudeh M., Loyola-González O. (eds) Cyber Security Intelligence and Analytics. CSIA 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1147. Springer, Cham. DOI: 10.1007/978-3-030-43309-3_3.

Ю.Г. БОНДАРЕНКО^{1*}, І.Я. КУЛІНЯК^{2*}, М.Я. ГВОЗДЬ^{3*}

1* к.э.н., Кафедра менеджмента организаций Национального университета «Львовская политехника», ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина, e-mail: yulia.h.bondarenko@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0002-2363-7629

2* к.э.н., доцент, Кафедра менеджмента организаций Национального университета «Львовская политехника», ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина, e-mail: ihor.y.kulyniak@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0002-8135-4614

3* к.э.н., Кафедра менеджмента организаций Национального университета «Львовская политехника», ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина, e-mail: mariana.y.hvozd@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0001-7842-694X

РОЛЬ И ВЛИЯНИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ РЫЧАГОВ УПРАВЛЕНИЯ НА СФЕРУ ОТДЫХА НАСЕЛЕНИЯ В КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ

Цель. Определение влияния последствий мировой пандемии коронавируса на сферу отдыха Украины, определения роли государственных институтов и их влияния на формирование и деятельность

рекреационно-туристической сферы в посткарантинный период с проведением одновременного исследования обратной связи и анализа роли сферы отдыха в ситуации ее влияние на население и экономическую политику государства. **Методика.** В статье использованы методы теоретического обобщения с использованием элементов анализа, синтеза, сравнения и систематизации. Для исследования места рекреации в жизни населения Украины и роли местных органов управления в организации пространства отдыха в своей территориальной общине проведен социологический анкетный опрос 410 респондентов. Для формирования выводов и рекомендаций применен метод логического обобщения и системного подхода. **Результаты.** В статье анализируется актуальная проблема обеспечения отдыха во время пандемии коронавируса, которая стала основной проблемой всех мировых государственных институтов. Раскрывается роль и влияние государственной политики на сферу отдыха в кризисной ситуации. Проанализировано возможное влияние последствий карантинных мероприятий на сферу отдыха. Рассмотрена возможность разработки стратегии выхода из вынужденных карантинных мероприятий и их влияние на мировую экономику, в частности на экономику Украины через призму рекреационно-туристической сферы. Проведен опрос относительно места рекреации в жизни населения Украины и роль местных органов управления в организации пространства отдыха в своей территориальной общине. Определено влияние институциональной среды на формирование и деятельность рекреационно-туристической сферы Украины. Проанализирован и описан алгоритм последовательного повышения инвестиционной привлекательности рекреационно-туристической сферы в системе государственного управления в условиях кризисной ситуации. **Практическая значимость.** Предложено государственные рычаги управления по уменьшению негативного влияния посткарантинных мероприятий на психоэмоциональное состояние населения и рекомендуется разрабатывать стратегию с учетом создания рекреационного пространства и формирования собственного рекреационно-туристического продукта-услуги в каждой территориальной общине нашего государства. Рекомендации могут быть полезными местным органам власти по организации рекреационной деятельности в собственной территориальной единицы.

Ключевые слова: государственное управление; рычаги государственного управления; сфера отдыха; туризм; рекреация; рекреационно-туристическая сфера; пандемия коронавируса

YULIA BONDARENKO^{1*}, IHOR KULYNIYAK^{2*}, MARYANA GVOZD^{3*}

1* Candidate of Economic Sciences, Department of Management of Organizations, Lviv Polytechnic National University, Stepan Bandera St., 12, Lviv, 79013, Ukraine, e-mail: yulia.h.bondarenko@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0002-2363-7629

2 Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Management of Organizations, Lviv Polytechnic National University, Stepan Bandera St., 12, Lviv, 79013, Ukraine, e-mail: ihor.y.kulyniak@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0002-8135-4614

3 Candidate of Economic Sciences, Department of Management of Organizations, Lviv Polytechnic National University, Stepan Bandera St., 12, Lviv, 79013, Ukraine, e-mail: mariana.y.hvozdz@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0001-7842-694X

THE ROLE AND IMPACT OF STATE MANAGEMENT INSTRUMENTS ON THE SPHERE OF RECREATION IN THE CRISIS SITUATION

The purpose of the article is to determine the consequences of the global pandemic of the coronavirus on the recreational sphere of Ukraine, to determine the role of state institutions and their influence on the formation and activity of the recreational and tourism sphere in the post-quarantine period with the simultaneous study of feedback and analysis of the role of the recreation sphere in crises on the population and economic policy of the state. **The methods** of theoretical generalization with elements of analysis, synthesis, comparison, and systematization were used in the article. A sociological questionnaire of 410 respondents was conducted to study the place of recreation in the life of the Ukrainian population and the role of local government bodies in organizing recreational spaces in their territorial community. The conclusions and recommendations are based on the method of logical generalization and systematic approach. **Results.** The article analyzed the problem of providing rest during the pandemic of the coronavirus, which has become a major problem in all world public institutions. The role and influence of state policy on the sphere of recreation in a crisis are revealed. The possible impact of the effects of quarantine measures on the recreation sphere is analyzed. The possibility of developing a quarantine intervention strategy and their impact on the world economy, in particular on the Ukrainian economy through the lens of the recreational and tourism sphere, is considered. The authors surveyed the role of recreation in the lives of Ukrainians and local

governments in organizing recreational space in their territorial community. The influence of the institutional environment on the formation and activity of the recreational and tourist sphere of Ukraine has been determined. The algorithm of increasing the investment attractiveness of the recreational and tourist sphere in the system of public administration in a crisis has been analyzed and described. **Practical value.** To reduce the negative impact of post-quarantine measures on the psycho-emotional state of the population state management instruments were proposed and it was recommended to develop a strategy taking into account the creation of recreational space and the formation of its recreational-tourist product-service in each territorial community of our country. Useful recommendations were provided for local authorities to organize recreational activities on their territory.

Keywords: public administration; government instruments; recreational sphere; tourism; recreation; tourism sphere; pandemic coronavirus

REFERENCES

1. Bilous S.V., Purska I.S., Dashkovska I.S. (2018). Upravlinnia yakistiu nadання turystychnykh posluh u mistakh Zakhidnoho ta Skhidnoho rehionu Ukrainy [Quality management of tourist services in cities of Western and Eastern regions of Ukraine]. Utilities of cities. Series: Economic Sciences. Vol. 141. pp. 52-63.
2. Bondarenko Yu.H. (2015). Pidvyshchennia efektyvnosti derzhavnogo upravlinnia v investytsiinii diialnosti [Improving the efficiency of public administration in investment activities]. Aktual problems of economics. No. 10. pp. 89-94.
3. Bondarenko Yu.H., Kulyniak I.Ya. (2018). Otsiniuvannia diialnosti kolektyvnykh zasobiv rozmishchennia yak orhanizatsii rekreatsinoi sfery [Evaluation of the collective means of placement activity as recreational sphere organizations]. Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Problems of Economics and Management. No. 897. Vol. 2. pp. 3-15.
4. Zaichuk K. (2019). Analiz reitynhuvannia sotsialno-ekonomichnoi aktyvnosti zakhidnoho rehionalnoho turystychnoho rynku [Analysis of rating of socio-economic activity of the Western regional tourist market]. Economic Journal of Lesya Ukrainka Eastern European National University. No. 4. pp. 149-156.
5. Kotsaba V.Yu., Shterna T.V. (2017). Osoblyvosti vedennia turystychnoho biznesu v zakhidnoukrainskomu rehioni [Features of doing tourist business in the Western Ukrainian region]. Collection of scientific works [University of Bukovina]. Economic sciences. Vol. 13. pp. 64-69.
6. Kotsan I.Ya., Lozhkin H.V., Mushkevych M.I. (2011). Psykholohiia zdorovia liudyny [Psychology of human health]. Handbook. Lutsk: RVV "Vezha", 430 p.
7. Petrashko I. (17.03.2020). Naslidky vplyvu koronavirusu na ekonomiku zmozhemo otsynity za kilka misiatsiv [The effects of coronavirus on the economy can be evaluated in a few months]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2898084-naslidki-vplyvu-koronavirusu-na-ekonomiku-zmozhemo-ociniti-za-kilka-misaciv-ministr.html>.
8. Pyroh O.V., Shpak N.O., Romanyshyn M.I. (2015). Ekonomichna stabilnist subiektiv hospodariuvannia v umovakh khaotychnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky Ukrainy [Economic stability of economic entities in the conditions of chaotic development of the national economy of Ukraine]: monograph. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House. 288 p.
9. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku [On approval of the Tourism and Resort Development Strategy for the period up to 2026]: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 168-r, March 16, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-r>.
10. Psykhoemotsiinyi stan na karantyni: vsi tryvozhatsia, u molodi – oznaky depresii (8.04.2020) [Quarantine psycho-emotional state: everyone is anxious, young people have signs of depression]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/8/7247052>.
11. Savitska O.P., Savitska N.V., Kulyniak I.Ya. (2012). Formuvannia turystychnoi pryvablyvosti terytorii [Formation tourist attractiveness territory]. Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine. Vol. 22.15. pp. 148-154.
12. Slobodianiuk N.O. (2016). Investytsiini stratehii derzhavno-pryvatnoho partnerstva na osnovi SWOT- ta PEST-analizu [Public private partnership investment strategies based on SWOT- and PEST-analysis]. Black Sea Economic Studies. Vol. 7. pp. 58-62.
13. Tosko R.R., Novikova A.V. (2016). Zastosuvannia metodyky swot-analizu dlia formuvannia stratehii zmitsnennia natsionalnoi bezpeky v sferi derzhavnoi bezpeky [Application of the SWOT-analysis methodology for the formation of the national security strengthening strategy in the field of national security]. Young scientist. No. 4. pp. 337-340.
14. Zhang Jing (27.09.2018). Vsemirnyy den turizma: kak ispolzovanie novykh tekhnologiy mozhnet izmenit turizm [World Tourism Day: how the use of new technologies can change tourism]. URL: <https://news.un.org/ru/story/2018/09/1339292>.

15. Yukhymenko P.I., Fedosov V.M., Lazebnyk L.L. (2010). Teoriia finansiv [Theory of finance]. Textbook; ed. V.M. Fedosov, S.I. Yuriiv. Kyiv: TsUL. 576 p.
16. Yarlykova O. (11.03.2020). Koronavirus ta ekolohiia: neochikuvani naslidky epidemii [Coronavirus and ecology: unexpected consequences of the epidemic]. URL: <https://rubryka.com/article/koronavirus-ta-ekologiya>.
17. Leith C. (2020). Tourism trends: lifestyle developments and the links to solo tourism. Journal of Tourism Futures, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JTF-11-2019-0126>.
18. Panfilov A.V. and Vernikova V.D. (2020). Global development trends in organization of tourist and recreational areas. IOP Conf. Ser.: Mater. Sci. Eng. 775 012029. DOI: 10.1088/1757-899X/775/1/012029.
19. Wu W. (2020) Analysis of Digital Tourism, Virtual Tourism and Wisdom Tourism. In: Xu Z., Parizi R., Hammoudeh M., Loyola-González O. (eds) Cyber Security Intelligence and Analytics. CSIA 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1147. Springer, Cham. DOI: 10.1007/978-3-030-43309-3_3.

Стаття надійшла до редакції: 21.04.2020

Received: 21 April 2020